

UTRPENÍ CIVILNÍHO OBYVATELSTVA BĚHEM OBČANSKÉ VÁLKY V KOLUMBII

SUFFERING OF CIVILIAN POPULATION DURING THE CIVIL WAR IN COLOMBIA

Jan EICHLER, Marcela DEMKOVÁ
eichler@iir.cz

Abstract

The face of armed conflicts is changing dramatically. The shift from interstate to intrastate conflicts produces large quantities of civilian victims and unusual connections between conflict, terrorism, and organized crime. In this article we examine the long lasting internal Colombian conflict in the context of globalization where security issues travel easily from place to place, disregarding distance or national frontiers, and they contaminate other areas, thus spreading not only to neighboring, but also to faraway countries. Some of the strategies currently being used in Colombia by various warring parties could make its way to other parts of the world currently plagued by (potential) armed conflicts, some of them being as close to our borders as Ukraine or Kosovo. In this paper we primarily focus on these strategies that generate immense human suffering, such as massacres, terrorist acts, forced recruitments, population displacement, extortion and kidnapping. We also bring attention to predatory methods of financing used by the actors to perpetuate violent conflicts for long periods of time.

Key words

Armed conflicts, civilian victims, Colombian conflict, human suffering.

Úvod

Každá válka, ať už mezistátní nebo vnitrostátní, představuje pro každý stát a stejně tak pro každého jedince největší, nejdůležitější a také nejobávanější bezpečnostní hrozbu. Je spojena s velkými lidskými oběťmi i těžkými ekonomickými a kulturními ztrátami. Válka je nejčastěji vymezována jako ozbrojený zápas či jako užívání ozbrojených sil ve vztazích mezi dvěma či více aktéry. Pozornost tohoto článku se zaměří na to, jak se v posledních letech mění válečné konflikty a jaké mají tyto změny dopad na nejzranitelnější část populace států, kterou je civilní obyvatelstvo. Na základě příkladu kolumbijské občanské války poukážeme na propojení vleklé občanské války s terorismem a s organizovaným zločinem. Zároveň s tím upozorníme na reálnou možnost kontaminace dalších regionů.

Prvním cílem tohoto článku je ukázat, jaké jsou hlavní způsoby vojenského násilí záměrně a vědomě páchaného na civilním obyvatelstvu. Druhým cílem je zhodnotit rozsah a závažnost utrpení civilního obyvatelstva. A konečně třetím cílem je varovat, jaké konkrétní způsoby tohoto násilí by se mohly stát inspirací pro extremistické či dokonce teroristické organizace na Ukrajině nebo v dalších výbušných oblastech postsovětského prostoru.

Proměny válek v moderní historii

Pohnutky, které k válkám vedou, mají nejčastěji ekonomickou a politickou povahu – jde o to, zmocnit se vytípaného území se všemi jeho surovinovými zdroji a s veškerým jeho

ekonomickým bohatstvím a lidským potenciálem. Převážnou většinu válek dnes tvoří ty vnitrostátní (World Bank, 2003), a tak se mění také struktura obětí konfliktů. Vnitřní konflikty ze své podstaty generují více civilních obětí než mezinárodní (Cairns, 1997). Utrpení civilistů zde není jen náhodným vedlejším produktem války, státní i nestátní ozbrojené skupiny cílí na civilní obyvatelstvo často záměrně. Tento specifický druh konfliktu např. Mary Kaldorová (2013) nazývá novou válkou a upozorňuje, že se diametrálně odlišuje od tradičních válek, jak je mezinárodní komunita znala dříve.

Vymezení klíčových pojmů

Tento článek sice pojednává o zemi, která je hodně svérázná a navíc od Evropy hodně vzdálená. Celý svět ji zná mimo jiné proto, že tam dochází k dlouhodobému utrpení civilního obyvatelstva v důsledku vleklé občanské války, která má několik front. Na první z nich se střetávají především vládní síly (armádní i policejní) s gerilovými jednotkami. Dále dochází k řadě vleklých a nemilosrdných bitev mezi jednotlivými navzájem znesvářenými gerilovými organizacemi a paramilitárními (polovojenskými)¹ jednotkami. Největší zlo z pohledu civilního obyvatelstva představují cílené útoky, které mu zasazují jednotlivé gerilové a paramilitární organizace, ale někdy i vládní jednotky.

Pojmem občanská válka popisujeme situace, v nichž proti sobě už po několik desetiletí bojují výše vzpomenutí aktéři. Někteří autoři zastávají názor, že pokud se válčí uvnitř hranic jednoho státu, nejedná se o válku, ale o „vnitrostátní ozbrojený konflikt“ (Kolb, 2008), ale jiní zase tvrdí, že «gerila je válkou», i když poněkud specifickou (Montbrial and Klein, 2000). V jejich pojetí hovoří i typologie Univerzity ve švédské Uppsale, podle níž se pojem ozbrojený konflikt používá jen v tom případě, když je za jeden rok bojů zabito méně než tisíc lidí, pokud je hranice 1 000 zabitých překročena, pak již používáme pojem válka (Uppsala Conflict Data Program, 2014). Protože je v Kolumbii každoročně zabito několik desítek tisíc lidí, používáme pojem „občanská válka v Kolumbii“.

Mezinárodní kontext občanské války v Kolumbii

V době globalizace se i útoky na civilní obyvatelstvo velice rychle šíří, snadno překračují hranice mezi státy a prosazují se nejen v sousedních, ale i ve vzdálených zemích. Jako nejvýmluvnější příklad můžeme vzpomenout dva vzájemně propojené fenomény, kterými se staly tzv. irákazice Afghánistánu a tálibanizace Iráku (Eichler, 2010). Co se osvědčilo v asymetrických válkách v jedné zemi, se velmi rychle šířilo do té druhé a naopak. Zvláště krutou zkušenost učinilo v obou těchto islámských zemích právě civilní obyvatelstvo, které vždy přinášelo nejtěžší oběti a mělo nejvyšší ztráty. V kontextu Latinské Ameriky je kolumbijská občanská válka závažnou bezpečnostní hrozbou. Destabilizovala okolní země přílivem uprchlíků, ilegálních ozbrojených skupin a produktů. Bez velké nadsázky můžeme dnes hovořit o kolumbizaci Střední Ameriky či Mexika.

Ve válkách se za posledních 20 let zvyrazňuje záměrná volba takových způsobů vedení bojové činnosti, jejichž primárním cílem nejsou ozbrojené síly protivníka, ale naopak takové akce, při kterých je co nejvyšší utrpení civilního obyvatelstva. Tento negativní vývoj začal již na samém počátku 90. let v Alžírsku, pak byl napodobován na Srí Lance, v Afghánistánu, v Iráku a nakonec i v Kolumbii, tedy na území tří světadílů. Ale stranou nezůstala ani Evropa. Rozsáhlé útoky na civilní obyvatelstvo byly na denním pořádku během občanských válek na území někdejší Jugoslávie a nyní se projevují i během občanské války na území východní Ukrajiny.

Pokud jde o Kolumbii, nelze vyloučit, že některé tamní prvky ozbrojeného násilí se mohou stát inspirací pro nelegální násilnické organizace například na Ukrajině. A to tím spíše, že eskalace násilí na Ukrajině už nabyla charakteru bezprostřední bezpečnostní hrozby pro celou EU a zejména pro země na jejím východním okraji, kam v prvním sledu patří Polsko, západní postsovětské státy a Slovensko. Naše země je hned ve druhém sledu, což znamená, že může být žádána, aby pomohla se zmírňováním dopadů válečného násilí na civilní obyvatelstvo. Reálnou hrozbou je i propojení latinskoamerických a evropských kriminálních organizací a následné umělé prodlužování konfliktů na obou stranách Atlantiku v důsledku jejich financování pomocí predátorských metod organizovaného zločinu.

Ekonomické a sociální aspekty činnosti gerilových jednotek

Na rozdíl od nových byly tradiční války vždy financovány státy pomocí daní či externích zdrojů, samy státy se je proto snažily zpravidla rychle ukončit. Nové konflikty, jak je vidět na příkladu toho kolumbijského, čerpají zdroje nejrůznějšími predátorskými způsoby. Kromě únosů a vydírání se jedná též o rabování majetku patřícího civilistům, obchod s bílým masem, drogami, nelegálními diamanty, zlatem, ropou apod. Aktéři konfliktu „daní“ humanitární pomoc, vybírají výkupné za unesené osoby a výpalné. Nemají proto paradoxně zájem nad nepřítelem s konečnou platností vyhrát, samotná válka se pro ně stává byznysem, na němž ekonomicky a politicky profitují. Výsledkem jsou vleklé konflikty nízké intenzity (Keen, 2012; Kaldor, 2013). Ačkoli kolumbijský konflikt začal jako boj za práva chudých rolníků, gerily dnes již tento cíl sledují pouze formálně. Chudé venkovské obyvatelstvo naopak často masakrují a utiskují. Farc a ELN jsou například známy používáním náslapných min, jež jen za první polovinu roku 2013 zabily 13 a zranily 107 civilistů („World Report 2014: Colombia“, 2015). Kancelář ombudsmana také obviňuje obě gerilové organizace z rekrutování dětí a využívání dětských vojáků (Procuraduría General de la Nación, 2014a).

Human Rights Watch zveřejnila šokující odhady, podle kterých je přibližně čtvrtina bojovníků Farc mladší osmnácti let (Bochenek and HRW, 2005). Osobní rozhovory během terénního výzkumu v Kolumbii v roce 2014 ukázaly způsob rekrutace do gerilových organizací a následující průběh služby, což má několik etap. V řadě případů se začíná již v útlém věku 10 let, kdy mladí pionýři začínají dostávat základní ideologické zpracování (brainwashing) a zároveň s tím i první prvky psychologické přípravy. Zapojují se do hlídkování ve prospěch gerilové organizace a pomáhají třeba i s poskytováním informací o „nepříteli“, ale do bojových akcí ještě nejsou nasazováni.

Druhá etapa přichází již v pubertě, kdy dospívající Kolumbijci hledají menší ze dvou zel: tvrdá dennodenní dřina na venkově, nebo vstup do gerilové jednotky. Druhou cestu volí hlavně ti, kteří vědí, že v sobě mají dostatek disciplíny a tím pádem i možnost „kariéerního růstu“ v rámci gerily. Nezřídka se stává také to, že ve stopách prvorozených synů jdou i jejich bratři a po přechodu ke gerile od nich přebírají rady a zkušenosti.

Pak už následuje každodenní služba v gerilových jednotkách, která je dlouhodobou záležitostí. Bývalí příslušníci těchto jednotek v řadě osobních rozhovorů přiznali, že to není služba na nějaký předem stanovený čas, že z ní nelze svévolně odejít. Nesmlouvavě se uplatňuje tvrdý vnitřní zákon, podle kterého jsou demoralizovaní bojovníci, tedy ti, kteří chtějí z gerily odejít, třeba i zastřeleni.

Hlavní aktéři občanské války v Kolumbii

Sama Kolumbie považuje za největší hrozbu vlastní bezpečnosti gerilová hnutí. Ačkoli gerily nejsou jedinými ozbrojenými organizacemi, jež nerespektují monopol státu na násilí,

zaměřují se kolumbijské ozbrojené složky především na boj s nimi jako agresory, kteří přímo ohrožují existenci Kolumbie jako samostatného demokratického státu.

Gerilové organizace vraždí politické odpůrce, lokální vůdce a osoby, které viní z podpory paramilitárních organizací (Uppsala Conflict Data Program, 2010). Například roku 2002 usmrtila trubková bomba použitá 58. blokem Farc více než 70 civilistů v kostele ve vesnici Bojayá (Córdoba, 2002). Mezi emaily v zabaveném počítači bývalého velitele Východního bloku Farc Víctora Suáreze (alias Mono Jojoy) byly nalezeny důkazy, že je Farc zodpovědný i za masakr 27 obyvatel z kmene Awa v departamentu Nariño, k němuž došlo v únoru 2009. Bojovníci Farc je obvinili z donášení informací armádě, svázali, mučili a nakonec je zastřelili do týlu (“The United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues Concludes Visit to Colombia”, 2010).

Paramilice/Autodefensas/Domobrana a zločinecké narkoorganizace

Stát nebyl schopen obyvatelstvo proti útokům geril bránit, proto podporoval vznik skupin domobrany (Autodefensas/Paramilitares), jež se formovaly kolem bohatých jednotlivců a velkých společností na základě zákona 48 z roku 1968, který definoval podmínky vzniku a fungování domobrany. Když na konci sedmdesátých let vystupňovaly USA boj proti produkci kokainu v sousední Bolívii a Peru, překupníci rozpoznali ideální podmínky, jež jim nabízel státem téměř nekontrolovaný kolumbijský venkov, a přesunuli své aktivity právě sem. Gerilám se tak nabídl další zdroj financování. Ačkoli se do samotné produkce drog a obchodování s nimi nejprve aktivně nezapojovaly, vybíraly poplatky za použití jimi ovládaných území k tomuto účelu. Začíná zde propojení civilního ozbrojeného konfliktu s organizovaným zločinem, který v této fázi slouží jako zdroj financování boje za politické cíle.

Postupně bohatnoucí drogoví překupníci hromadně skupovali půdu a chovali na ní dobytek, či ji nechávali prostě jen ležet ladem jako vyjádření své ekonomické síly. Gerily se snažily tuto půdu zabavovat a přerozdělovat bezzemkům a chudým rolníkům. Unášely také rodinné příslušníky narkotrafikantů a požadovaly za ně vysoké výkupné, jež bylo využíváno jako zdroj prostředků k dalšímu financování války se státem. Došlo tak k narušení symbiotického vztahu gerily a narkokartelů první generace.

Sílicí organizace obchodující s drogami (OOD) se gerilám snažily bránit a velkou měrou přispěly k formování paramilic, jež využívaly jako své soukromé armády. Paramilice, zvané též autodefensas nebo domobrana, sloužily k ochraně bohatých obyvatel či likvidaci nepohodlné konkurence. Například roku 1982 došla situace tak daleko, že politici, narkotrafikanti, velcí vlastníci půdy, bývalí vojáci a velká naftová společnost vytvořili paramilitární organizaci Smrt únoscům (Muerte a Secuestadores, MAS) jako reakci na únos Marthy Nieves Ochoy, sestry prominentních překupníků z Medelínské drogového kartelu.

Paramilitární organizace se staly velice populárními a zejména po roce 1984 se prudce rozšířily. Vznikly tak Autodefensas Campesinas de Córdoba y Urabá (ACCU), Asociación campesina de ganaderos y agricultores del Magdalena medio (ACDEGAM) a další, jež se v této první fázi své existence staly ochránci zločineckých narkoorganizací první generace, jako byly hierarchicky strukturované kartely z Medellín a Cali.

Po úspěšném rozbití obou kartelů vznikly tzv. baby kartely, OOD druhé generace. Jednalo se o mnohem menší a méně organizované jednotky, jako byl kartel Norte del Valle, které již takto rozsáhlou ozbrojenou ochranu nepotřebovaly. Paramilice se proto spojily a vytvořily nezávislou deštníkovou organizaci Spojená sebeobrana Kolumbie (Autodefensas Unidas de Colombia, AUC), jež se sama v podstatě stala OOD druhé generace (McDermott, 2014).

Neoparamilice/BACRIM

Většina paramilitárních organizací demobilizovala roku 2006, ze scény ovšem zcela nezmizela. Ačkoli tisíce jejich bojovníků zbraně skutečně odložily, některé frakce se změnilly v tzv. neo-paramilice či kriminální bandy (Bandas Criminales, BACRIM), jako jsou los Rastrojos nebo los Urabeños, kteří jsou dnes významným aktérem kolumbijského konfliktu. Jedná se o třetí generaci OOD, vyznačující se zatím zdaleka nejvyšším stupněm decentralizace. Jejich struktura je síťová a členové se nejčastěji rekrutují z demobilizovaných paramilitárních organizací a rozpuštěných drogových organizací, jako byly kartely z Medellínu nebo z Cali.

Na rozdíl od předchozích dvou generací OOD nepochází profit BACRIM čistě z obchodu s drogami. Kriminální bandy diverzifikovaly své aktivity tak, že z narkoobchodu pochází maximálně 50 % jejich profitu. Angažují se v širokém spektru ilegálních aktivit – vydírání, obchodu s bílým masem, hazardu, pašování kontrabandu (především dotovaného paliva a potravin z Venezuely), nelegální těžbě zlata, smaragdů, praní špinavých peněz a podobně (McDermott, 2014).

BACRIM nelze též považovat za prosté pokračování paramilitárních organizací, jejichž primárním důvodem existence byl boj s levicovými gerilami. Vztah BACRIM a geril je komplikovaný. Oba typy organizací velmi často spolupracují. Pokud spolu bojují, je to proto, že si v některém regionu konkurují při nezákonných aktivitách. Jediným cílem kriminálních band je profit, ideologie pro ně již nehraje prakticky žádnou roli (“El Narcotráfico Consumó El Matrimonio Entre Las Farc Y Las Bacrim: FF.MM.”, 2015).

Hlavní způsoby bojové činnosti

Hlavním způsobem boje gerilových organizací je *partyzánská válka*. Ta se vyhýbá rozhodujícím bitvám, přednost dává dílčím záškodnickým akcím, při nichž relativně malé útvary mohou silnějšímu nepříteli způsobit značné škody. Jde o způsob boje, v němž je velkou výhodou vysoká mobilita gerilových jednotek. Útoky se provádějí mimo území kontrolované gerilou, útok je rychlý a jednotka se okamžitě po něm stáhne zpět na území, jež sama kontroluje.

Kolumbijský stát obviňuje gerilové organizace také z *terorismu*, protože akce obrací nejen proti cílům vojenským a policejním, ale i civilním. Celkem 33 států z celého světa považuje Farc za teroristickou organizaci. Jeden z nejhorších teroristických útoků provedených Farc byl bombový útok v prestižním klubu El Nogal v Bogotě z roku 2003. Rebelové umístili více než 300 kg trhaviny C-4 do auta zaparkovaného v budově klubu. Nálož zabila 36 lidí a zranila dalších 200 (Procuraduría General de la Nación, 2014b).

S kontrolou území je též spojeno *masivní vysídlování obyvatelstva*. Kolumbie má druhý nejvyšší počet vnitřně přesídlených na světě. Podle odhadů Světového potravinového programu (Ibáñez and Vélez, 2008) jsou za 31,3 % přesídlených zodpovědné para militární organizace, za 26,7 % gerilové organizace. Zbytek vnitřních přesídlení mají dle WFP na svědomí státní ozbrojené složky a BACRIM. Značná část populace opustila své domovy ve snaze vyhnout se následkům ozbrojených střetů geril, ozbrojených složek a paramilitárních organizací. Např. boje o území mezi Farc a para milicemi po smrti Pabla Escobara na začátku 90. let měly za následek více než 600 000 vnitřně přesídlených osob (Stirk, 2013).

Velice často se však jedná o cílenou taktiku ilegálních ozbrojených skupin (IOS). Jestliže byli primárním cílem tradičních válek vojáci, civilní oběti tvořily spíše vedlejší produkt ozbrojených konfliktů. V nových válkách se však hlavní válečnou taktikou stalo vyhánění obyvatelstva z domovů (Amnistia Internacional, 2008). Lidé nejčastěji utíkají před přímými útoky IOS. Jedná se až o 86,2 % přesídlených (Ibáñez and Moya, 2006). Mezi další strategie

IOS, které vedou obyvatele k opuštění domovů, patří vyhrožování, násilné rekrutování, rekrutování dětí, únosy a vraždy.

Alias Careloco vypráví o své para militární historii v ACC (Autodefensas Campesinas del Casanare) takto: „Po sjednocení naší organizace do AUC se začala prosazovat nová strategie. Vysvětlili nám, že venkované jsou pro gerilu totéž jako voda pro rybu. Proto je nutné civily terorizovat, zastrášovat a vyhánět z domovů, aby gerila ztratila tuto podporu. Začali jsme tuto strategii aplikovat roku 1997, brzy poté začaly masakry civilistů. Přestali jsme vyčkávat, až nás gerila začne napadat a sami jsme ji vyhledávali a masakrovali přitom civilní obyvatelstvo, aby přišla o zázemí.

Tato strategie byla zpočátku velice úspěšná, ale nakonec se obrátila proti nám. Vyčistili jsme od obyvatelstva rozsáhlé oblasti, obyvatelé se nás báli, ale bez nich a jejich podpory jsme nemohli dál postupovat ani politicky, ani vojensky. Kolem roku 2000 začala tedy AUC s „polidšťováním“ konfliktu. Pochopili jsme, že i pro nás je podpora civilistů nezbytná. Začali jsme proto s osvětovou kampaní, kde jsme vysvětlovali, proč jsme se takto dříve chovali, a že od nynějška jsme v této oblasti proto, abychom jim zaručili bezpečí, ochraňovali je a vykonávali veřejně prospěšnou práci, jako byla elektrifikace nebo stavba cest a podobně.“ (Alias Careloco, 2014)

Důvodů, proč IOS obyvatele z domovů vyhánějí, je několik. Snaží se tak zbavit politických či ideologických odpůrců či přívrženců konkurenčních IOS, viz například výše zmiňovaná operace Genesis. Jedná se také o způsob financování aktivit IOS, které zabavují majetek, jenž si vysídlení nemohou vzít s sebou. Vysídlené území pak slouží k pěstování ilegálních plodin, výrobě drog, pašování ilegálních substancí a zbraní či ilegálnímu dolování zlata, smaragdů apod.

Další metodou jsou *únosy*, které jako bojovou taktiku začala v Kolumbii v sedmdesátých letech používat gerila (Farc, ELN, M-19). K únosům se často uchylují také drogové organizace, paramilice a jejich nástupci, BACRIM. Zatímco paramilice a narkokartely používaly únosy jako techniku zastrášování protivníků, gerily a BACRIM typicky za unesené požadují výkupné. Centro Nacional de Memoria Histórica y Cifras & Conceptos (2010) odhaduje, že v rozmezí let 1970 a 2010 bylo v Kolumbii téměř 40 000 unesených, z nichž 33 % má na svědomí Farc, 25 % ELN a 27 % BACRIM.

Velice často se používá také *vydírání*. Tuto taktiku používají IOS především k výběru finanční hotovosti. Podle generální prokuratury jsou za více než 80 % nahlášených případů vydírání zodpovědné BACRIM, jež ale mohou pracovat pro některou z IOS (Rodríguez Uribe, 2014).

Selhání kolumbijského státu

Do konfliktu se pochopitelně zapojují i ozbrojené složky státu. Čelí ale kritice, že se všemi ilegálními ozbrojenými skupinami nezacházejí stejně, ačkoli mají na bezpečnost jednotlivců prakticky totožný vliv. Prioritou Kolumbijského státu je porazit levicové povstalecké skupiny, jež vnímá jako přímou hrozbu své existence. V menší míře se snaží eliminovat drogový obchod, a to především pod tlakem USA, kam míří většina kolumbijského kokainu (Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2014).

Stát byl opakovaně kritizován za porušování lidských práv při boji s gerilou. Na základě principu nepřítel mého nepřítele je můj přítel se značně sblížil s para milicemi, a to i přes jejich spojení s obchodem s narkotiky. Para militárním jednotkám bylo povoleno cvičit s armádou, získávaly od ní zbraně, vytvářely společné hlídky (Rodríguez Uribe, 2014). Velitelé paramilic byli na místa schůzek s politiky či vojenskými a politickými představiteli transportováni vojenskými helikoptéry, jejich jednotky se pak zdržovaly přímo na

vojenských základnách. Stát našel v podpoře paramilic jednoduchý způsob, jak se bránit kritice ochránců lidských práv, a přesto s gerilami dál bojovat nečistým způsobem. Mimosoudní popravy, masakry, únosy a mučení osob spojených s gerilami nadále mnohdy na příkaz armády vykonávaly para militární organizace (Rodriguez Uribe, 2014).

Hranice mezi státními ozbrojenými složkami a para milicemi byly tedy v Kolumbii po mnoho let nejasné. Paramilice s ozbrojenými složkami státu zásahy společně plánovaly a vykonávaly, v některých případech působily jako prodloužená ruka státu. Odlišit jednání státu a IOS je tak mnohdy prakticky nemožné, což znesnadňuje klasifikaci ozbrojeného konfliktu a tudíž například i aplikaci mezinárodního humanitárního práva.

Bývalý šéf bloku Élmera Cardenase patřícího pod AUC, Freddy Rendón Herrera, alias El Alemán (Němec), hovoří o dvou schůzkách s bývalým velitelem DAS (Departamento Administrativo de Seguridad) José Miguelem Narváezem, jenž si u něj měl objednat vraždu padesáti pracovníků nevládních organizací. Herrera setkání popisuje: „Všechny nás to překvapilo, protože do té doby jsme si mysleli, že vedeme pouze válku proti gerile. On ale brojil proti všem a tvrdil, že je legální zabít komunisty, ať už jsou členy gerily či nikoli. Překvapil nás zápal, s jakým o tom mluvil. Nakonec vytáhl seznam padesáti jmen spojených s nevládními organizacemi, jež byly podle něj vedeny komunisty, a řekl nám, ať se jich zbavíme.“

Na otázku, co ví o obecnějším propojení AUC s ozbrojenými složkami, odpovídá Herrera takto: „Autodefensas měly s policií i armádou ty nejlepší vztahy. Za těch deset let, co jsem pro ACCU/AUC pracoval, si nepamatuji, že by nás jakkoli perzekuovali nebo omezovali v činnosti. Byli jsme prostě jiný typ vojáků, spolupracovali jsme s nimi a náš vojenský materiál pocházel téměř výhradně od nich.“

Herrera také spojuje armádní a policejní důstojníky s jedním z nejhorších masakrů v historii kolumbijského konfliktu známého jako operace Genesis. „V tomto případě šlo o akci naplánovanou plukovníky tajné služby, jako byl Plazas Acevedo (v té době velitel zpravodajské služby VII. brigády), a námi (tehdy ACCU). Na jména ostatních už si nevzpomínám. Přesunul jsem se do Quibdo a koordinoval přípravu na akci s jedním plukovníkem policie. To bylo ke konci roku 1996. Do Chocó jsem letěl s Raúlem Hasbúnem (Alias Pedro Bonito, Hezký Pedro, zvaný též ekonomická hlava paramilice). Když jsme dorazili do Riosucio, tamní plukovník mi předal velení v oblasti. V té době už byla Genesis naplánovaná, ale armáda si jí nechtěla příliš ušpinit ruce.“ (Rendón Herrera, 2014)

Operace Genesis byla vykonána 1. a 35. batalionem. Proti gerilové jednotky pod velením generála Rity Alehy Del Río Rojase ve dnech 24. – 27. 2. 1997. Oficiálním cílem této operace bylo oslabit 57. frontu Farc v oblasti Salquí, Cacarica, Truandó a Perancho. Operaci začaly se souhlasem armády para militární jednotky ACCU pod velením Herrery dekapitováním Marina Lópeze Meny, jehož obvinili z toho, že je členem Farc. S hlavou pana Lópeze pak hráli fotbal a jeho rozčtvrcené tělo hodili do řeky Cacarica. Armáda následně bombardovala údajné pozice Farc naprosto bez ohledu na civilní populaci, jež je v této oblasti především afrokolumbijského původu. Výsledkem operace Genesis bylo více než 3 500 uprchlíků, jimž armáda nijak nepomohla a kteří byli podle Inter amerického soudu pro lidská práva nuceni po čtyři roky žít v nelidských podmínkách (Corte Interamericana de Derechos Humanos, 2013).

Dopady občanské války v Kolumbii na civilní obyvatelstvo

Utrpení civilního obyvatelstva v kolumbijské občanské válce je celosvětově významné hned z několika důvodů. Prvním z nich je absolutní počet obětí kolumbijského konfliktu, který se odhaduje na více než 215 000, z čehož téměř 84 % tvoří civilní oběti (BastaYa, 2012). Kancelář prokurátora Mezinárodního trestního soudu (ICC) vyšetřuje státní i nestátní

kolumbijské ozbrojené skupiny kvůli podezření ze spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (Situation in Colombia Interim Report, 2012).

Druhým důvodem je to, že Kolumbie se dlouhodobě drží též v popředí žebříčku zemí s nejvyšším počtem vražd na 100 000 obyvatel. V osmdesátých a devadesátých letech byla dle Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu na prvním, respektive druhém místě s téměř osmdesáti vraždami na 100 000 obyvatel (UNODC, 2013). Je tedy zřejmé, že civilní obyvatelstvo je konfliktem zásadně zasaženo, a to především nejzranitelnější sociální skupiny, jako jsou původní obyvatelé, lidé žijící pod hranicí chudoby, ženy, mladí lidé atd. Kolumbijská generální prokuratura například odhaduje, že více než polovinu obětí konfliktu tvoří lidé do 26 let (Procuraduría General de la Nación, 2014).

Třetím důvodem pro volbu „kolumbijského případu“ je vysoký počet civilního obyvatelstva, které v důsledku občanské války opustilo své domovy, nebo z nich bylo vyhnáno, a to tvoří tzv. vnitřně přesídlené osoby (Internally Displaced Person, IDP). Kolumbie jich dlouhodobě dle IDMC (International Displacement Monitoring Centre) vykazovala nejvíce na světě, a to minimálně 5,7 milionu. V posledních dvou letech ji předstihla pouze Sýrie s 6,5 miliony vnitřně přesídlenými obyvateli (IDMC, 2014).

A konečně čtvrtým důvodem je dlouhodobě uplatňovaná strategie vysídlování významných území s chladnokrevným kalkulem na jejich další využívání. Ilegální ozbrojené organizace (IOS) mají pro vyhánění civilního obyvatelstva hned několik pohnutek. Především se snaží zbavit se politických či ideologických odpůrců či přívrženců konkurenčních IOS. Další pohnutkou je získávání prostředků pro financování vlastních aktivit, přičemž hlavní pozornost se zaměřuje na zabavování majetku, který si vysídlení nemohou vzít s sebou. A třetí významnou pohnutkou je to, že násilně vysídlené území pak slouží k pěstování ilegálních plodin, výrobě drog, pašování ilegálních substancí a zbraní či ilegálnímu dolování zlata, smaragdů apod. Z tohoto úhlu se tedy civilní obyvatelstvo stává bezbrannou obětí bezohledně postupujícího organizovaného zločinu.

Gerilové jednotky mají velice ambivalentní vztah k venkovskému obyvatelstvu. Na jednu stranu se vydávají za jeho ochránce, ale na druhé straně je pomoc chudým rolníkům v řadě případů pouze zástěrkou, pod níž skrývají své skutečné zájmy. V současné době gerily ztratily podporu většiny obyvatel a nejsou v demokratické společnosti schopny bojovat o své politické priority v regulérním volebním systému. Motivaci jejich existence je tedy nutno hledat jinde. Americké ministerstvo zahraničí se domnívá, že až 95 % kolumbijského kokainu, jenž se dostává na půdu USA, pochází z oblastí kontrolovaných kolumbijskými gerilami, jež dále v konfliktu nepokračují z politických, nýbrž z ekonomických důvodů.

Závěry

Prvním klíčovým faktorem občanské války v Kolumbii je dlouhodobé oslabení státu, který není etnicky zcela homogenní, což vytváří konfliktní prostředí pro pokračující vzájemné vyřizování účtů a tím pádem také pro dlouhodobé zakonzervování občanské války. Není žádnou výjimkou, jestliže jsou nové války vedeny ve jménu identity – etnické, náboženské aj. (Kaldor 2013). Cílem válek za identitu je zajistit přístup určité skupiny obyvatelstva k moci, a proto nesleduje zájmy širší společnosti. Válka zde není používána jako prostředek k dosažení cílů, ale stává se prostředkem konstrukce identity, jež by bez konfliktu neexistovala. Nové války proto mají tendenci být spíše dlouhodobější.

Prvním nejčastěji používaným způsobem organizovaného ozbrojeného násilí je cílené zabíjení civilního obyvatelstva. Dalším způsobem je vyhánění civilního obyvatelstva z území, na kterých do té doby žilo, jeho systematické vydírání. Mnohé organizace se nezastavují ani před trestnými výpravami. Velmi nebezpečným nástrojem jsou teroristické akce, které jsou

připravovány jako nerozlišené zabíjení civilního obyvatelstva. Jejich cílem je zabít co nejvíce lidí, kteří mají tu osudovou smůlu, že se v nešťastnou chvíli ocitají na špatném místě.

V Evropě, konkrétně pak v postsovětském a částečně i v post jugoslávském prostoru jsou oblasti, které mají řadu velice podobných ukazatelů, na jaké jsme poukázali v našem článku věnovaném Kolumbii. Jsou to zejména nevyřízené historické účty a konfrontační dezinterpretace historických událostí, přetrvávající vzájemné nenávisti a v důsledku toho i vážné oslabení státní autority, které vytváří příznivé prostředí pro dlouhodobé systematické násilí vůči civilnímu obyvatelstvu.

Na Ukrajině a do určité míry také na Kosovu se útoky na civilní obyvatelstvo, podobně jako v případě Kolumbie, staly prostředkem konstrukce identity jedněch proti druhým (muslimové vs. pravoslavní v případě Kosova, Ukrajinci vs. Rusové v případě Ukrajiny). Pokud by se násilí v těchto zemích nadále stupňovalo, nelze vyloučit, že klíčoví aktéři násilného vyřizování účtů a bojů za partikulární zájmy by mohli hledat negativní inspiraci právě v tom, co se doposud stalo v Kolumbii. V případě tak nepříznivého vývoje je potřebné počítat s nárůstem silných uprchlických vln z těchto zemí, které by silně zasáhly i Českou republiku, a tím by vytvořily vážnou bezpečnostní hrozbu nevojenského charakteru. Taková hrozba by vygenerovala velice náročnou zkoušku pro stávající systém péče o uprchlíky.

Tato stať byla zpracována v rámci grantového projektu Fakulty mezinárodních vztahů VŠE 53 – 2015: Bezpečnostní prostředí v evropském prostoru 25 let po skončení studené války: Pohled z pozice bezpečnostní a strategické kultury EU.

POZNÁMKY:

¹ Dle definice Meriam-Webster se jedná o uskupení organizované podobně jako státní ozbrojené síly. Jde tedy o organizace, které vykazují podobnost s armádními strukturami a nejsou součástí oficiálních obranných složek státu ("Paramilitary" 2015). V Kolumbii by do této skupiny patřily organizace známé jako „guerrillas“, „paramilitares“ a dokonce i některé kriminální bandy (BACRIM). Za paramilice, „paramilitares“, se však v jihoamerickém kontextu označují pouze ty skupiny, které jsou pravicově orientovány a které vznikly jako vysoce organizovaný druh domobrany proti gerilgerilám.

Literatura

- [1] Amnistia Internacional. *“¡Déjennos en paz!”: la población civil, víctima del conflicto armado interno de Colombia*. Madrid: Amnistía Internacional, 2008.
- [2] BOCHENEK, M. *Displaced and Discarded: The Plight of Internally Displaced Persons in Bogotá and Cartagena*. Human Rights Watch, 2005. Dostupné na: <https://books.google.cz/books?id=JrS0ngEACAAJ>
- [3] Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. 2014 International Narcotics Control Strategy Report. U.S. Department of State, 2014. Dostupné na: <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/index.htm>
- [4] CAIRNS, Edmund. *A Safer Future: Reducing the Human Cost of War*. Oxfam Insight Guide. Oxford: Atlantic Highlands, N.J: Oxfam; Humanities Press International [distributor], 1997.
- [5] CARELOCO. Osobní rozhovor autorky s bývalým členem paramilice ACC/AUC. 2014.
- [6] Corte Interamericana de Derechos Humanos. Sentencia de 20 de Noviembre de 2013 - Caso de Las Comunidades Afrodescendientes Desplazadas de La Cuenca Del Río Cacarica (Operación Genesis) vs. Colombia. CIDH, 2013.

- [7] EICHLER, Jan. *Terorismus a války v době globalizace*. Praha: Karolinum, 2010.
- [8] El Narcotráfico Consumó El Matrimonio Entre Las Farc Y Las Bacrim: FF.MM. 2015. Accessed January 29. Dostupné na: <http://www.caracol.com.co/noticias/judiciales/el-narcotrafico-consumo-el-matrimonio-entre-las-farc-y-las-bacrim-ffmm/20121102/nota/1789639.aspx>
- [9] IBÁÑEZ, Ana María a Carlos Eduardo VÉLEZ. Civil Conflict and Forced Migration: The Micro Determinants and Welfare Losses of Displacement in Colombia. *World Development*. 2008, 36 (4): 659–76. doi:10.1016/j.worlddev.2007.04.013.
- [10] IBÁÑEZ, Ana M. a Andres MOYA. The Impact of Intra-State Conflict on Economic Welfare and Consumption Smoothing: Empirical Evidence for the Displaced Population in Colombia. *SSRN Electronic Journal*. 2006. doi:10.2139/ssrn.1392415.
- [11] IDMC. Conflict and Violence-Induced Displacement. Internal Displacement Monitoring Centre, 2014.
- [12] KALDOR, Mary. In Defence of New Wars. *Stability: International Journal of Security and Development*. 2013, 2 (1): 4. doi:10.5334/sta.at.
- [13] KEEN, David. *Useful Enemies: When Waging Wars Is More Important than Winning Them*. New Haven, CT: Yale University Press, 2012.
- [14] KOLB, Robert. *Introduction Au Droit Des Nations Unies*. Bruxelles: Helbing & Lichtenhahn / Bruylant, Bâle, 2008.
- [15] McDERMOTT, Jeremy. The BACRIM and Their Position in Colombia's Underworld. InSight Crime, 2014. Dostupné na: <http://www.insightcrime.org/investigations/bacrim-and-their-position-in-colombia-underworld>
- [16] MONTBRIAL, Thierry de a Jean KLEIN, eds. *Dictionnaire de Stratégie*. Paris: Presses universitaires de France, 2000.
- [17] Paramilitary. *Meriam-Webster Dictionary*. 2015. Dostupné na: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/paramilitary>
- [18] Procuraduría General de la Nación. Boletín 189. Ministerio Público, 2014a. Boletín 831. Ministerio Público, 2014b. Dostupné na: http://www.procuraduria.gov.co/portal/Procuraduria-General_de_la_Nacion_rechaza_negativa_de_las_FARC_a_reconocer_cr_menes_de_guerra_genocidio_y_delitos_de_lesa_humanidad_news
- [19] RENDÓN HERRERA, Freddy. Osobní rozhovor s velitelem ACCU/AUC Freddy Rendónem Herrerou. 2014.
- [20] RODRIGUEZ URIBE, Juan Fernando. Osobní rozhovor autorky s pluk. Juanem Fernandem Rodriguezem Uribe. 2014.
- [21] Situation in Colombia Interim Report. International Criminal Court. 2012.
- [22] STIRK, Chloe. Colombia - Resources for Humanitarian Response and Poverty Reduction. Global Humanitarian Assistance. 2013. Dostupné na: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/04/Colombia-final-draft.pdf>
- [23] The United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues Concludes Visit to Colombia. United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues. 2010. Dostupné na: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/Colombia_press_release_2010.pdf
- [24] UNODC. Global Study on Homicide. United Nations Office on Drugs and Crime, 2013.
- [25] Uppsala Conflict Data Program. Conflict Encyclopedia. Uppsala University, 2014. Dostupné na: www.ucdp.uu.se/database
- [26] World Bank. *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*. Edited by Paul Collier. A World Bank Policy Research Report. Washington, DC: [New York]: World Bank; Oxford University Press, 2003.
- [27] "World Report 2014: Colombia." 2015. Accessed February 2. Dostupné na: <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/colombia>